

CHILD PROTECTION HUB
FOR SOUTH EAST EUROPE
WWW.CHILDHUB.ORG

**Базисно изследване за определяне на
потребностите от обучения на специалистите от
сферата на закрила на детето
в Югоизточна Европа**

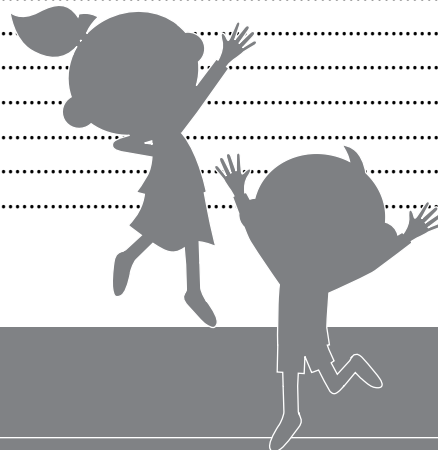
**Базисно изследване за определяне
на потребностите от обучения на
специалистите
от сферата на закрила на детето
в Югоизточна Европа**

Окончателен доклад
Юли 2015

Съдържание

I. Въведение	4
1. Речник	4
2. Контекст.....	4
3. Описание на проблема.....	4
4. Изследователски въпроси.....	5
5. Основни конструкции и съкращения.....	6
II. Литературен преглед	9
1. Описание на системата за социална закрила	9
2. Описание на образователната система.....	11
3. Обучение на специалисти.....	17
4. Учебни програми	18
4.1. Теоритични основи на обучителните програми	18
4.2. Продължителност на образованието и възможности за квалификация.....	19
4.3. Изследвания интегрирани в учебните програми	20
4.4. Умения за изпълнение на политиките, интегрирани в образователните програми.....	21
4.5. Практически умения, интегрирани в учебните програми	22
5. Силни страни и ограничения.....	23
III. Методология	23
1. Извадка.....	23
1.1. Процедура за формиране на извадка	23
1.2. Описание на извадката	24
2. Методи за събиране на данни	27
2.1. Описание на процедурите.....	27
3. Анализ.....	27
3.1. Анализ на данни.....	27
IV. Резултати	27
1. Панорама на работещите в социални услуги.....	27
1.1. Възприемане и разбиране за социалната работа от широката общественост и бенефициентите	27
1.2. Роли и отговорности на социалния работник	29
1.3. Политика и регулаторни рамки.....	33
1.4. Финансиране на системата за закрила на детето	35
2. Управление на човешките ресурси	36
2.1. Кариерно развитие.....	36
2.2. Организационна среда.....	37
3. Образование	37
3.1. Учебни програми.....	37
3.2. Изследвания.....	39
3.3. Политика	39
3.4. Практика	41

4.	Умения, познания и интереси.....	43
4.1.	Практики свързани със закрила на детето	43
4.2.	Лични и организационни фактори.....	45
V.	Заклучения	46
1.	Изводи от изследването	46
1.1.	Силни страни	46
1.2.	Слабости.....	46
2.	Ограничения.....	48
3.	Препоръки.....	49
VI.	Референции.....	50
1.	Преглед на документи.....	50
VII.	Приложения	59
1.	Информирано съгласие.....	59
2.	Полу-структурирано интервю	60
3.	Интервю за фокус- група	63
4.	Упражнение за постигане на консенсус	66
5.	Аудио записи - връзки.....	67
6.	Всяка друга свързана информация.....	67
6.1.	Пример за длъжностна характеристика на социален работник в Център за социална рехабилитация и интеграция	67

АСП	-	Агенция за социално подпомагане
ОЗД	-	Отдел закрила на детето /в АСП/
ЦОП	-	Център за обществена подкрепа
ЦПО	-	Център за професионално обучение
ЦНСТ	-	Център за настаняване от семеен тип
ЗМБ	-	Звено Майка и бебе
МОН	-	Министерство на образованието и науката
МФ	-	Министерство на финансите
МЗ	-	Министерство на здравеопазването
МТСП	-	Министерство на труда и социалната политика
НПО	-	Неправителствена организация
ДАЗД	-	Държавна агенция за закрила на детето
ДСП	-	Дирекция Социално подпомагане
КСК	-	Комплекс за социални услуги

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Речник

2. Контекст

Регионален ресурсен център за закрила на детето (наречен Портал за закрила на детето) има за цел да създаде силна регионална общност от практики и иновации в Югоизточна Европа, сред заинтересованите страни, които допринасят пряко за развитието и предоставянето на услуги за закрила на детето (специалисти, учени, взимачи решения ръководители, експерти, потребители). Проектът стратегически артикулира 3 вида интервенции (управление на знания, изграждане на капацитет и застъпничество) за регионална мрежа от професионалисти и институции, подкрепени от онлайн платформа. Фокусът на тази платформа е върху услуги и умения, насочени към ситуации на злоупотреба и насилие срещу деца. Порталът за закрила на детето ще позволи изграждането на мрежи и професионално сътрудничество между заинтересованите страни в страните от Югоизточна Европа. Това ще увеличи възможностите за повишаване на знанията и уменията и ще генерира процес на непрекъснато усъвършенстване на практиките, (чрез обучения, партньорски обмен, онлайн библиотека или ресурси налични на 5 езика). Порталът за закрила на детето ще предложи платформа за застъпничество, за разработването на политики и иновации.

3. Описание на проблема

Това изследване има за цел да представи общото изходно ниво на професионалната, парапрофесионалната и общностна практики за закрила на детето в Югоизточна Европа, както и уменията на работещите в социални услуги, техните знания и интереси, за да се подкрепят работещите в сферата на закрила на детето и да се подобрят цялостните механизми за закрила на детето. Изследването предлага преглед и критичен анализ на нуждите и пропуските, за да се подкрепят по най-добър начин професионалистите от различни области и дисциплини за повишаване на качеството на интервенциите за закрила на детето. Това проучване е съставено от национални проучвания сравнени и анализирани на регионално ниво. То ще

предложи също така основа за разработване на интервенциите от Портала за закрила на детето и мониторинг на ефекта от извършената работа.

Като сравнително нова практика и професионална област (съществуваща не повече от 20 години), социалната работа в България все още е в процес на установяване. Въпреки че броят на университетите и дисциплини, които подготвят социални работници постоянно нараства, образованието и обучението, все още изостава от практиката. Като правило, лекционните курсове са възприети от съществуващите такива в чужбина и са били съставени "по подразбиране" (според професор от Софийския университет). В светлината на професионализацията на социалната работа, това изследване е много важно, за да се очертаят нуждите на системата за социална защита и за определяне на адекватността на уменията и квалификацията на социалните работници, заети в нея.

4. Изследователски въпроси

По-конкретно, констатациите от проучването са насочени към:

- Какви са реалните потребности, изразени от работещите в областта на закрилата на детето?
- Каква подкрепа изискват различните участници, ангажирани в областта на закрилата на детето?
- Кой какво изисква и как най-добре могат да се попълнят пропуските?
- Какви са успешните и по-малко успешни опити да се отговори на тези потребности?
- Кой има право и чия е отговорността за това?
- Каква е ефективността на съществуващата система по отношение на изграждането на капацитет, обмен на знания и застъпничество?
- Изграждането на капацитет се развива поради търсенето или поради предлагането?
- Как най-добре да се превърнат реалните нужди на професионалисти в конкретна подкрепа и решения за тях?

5. Основни конструкции и съкращения

Социална работа: Според световната дефиниция за социална работа, одобрена от Общото събрание на Международната федерация на социалните работници през юли 2014 “Социалната работа е професия основана на практиката и академична дисциплина, която насърчава социалната промяна и развитие, социалното сближаване, както и овластяване и освобождението на хората. Принципите на социална справедливост, човешки права, колективна отговорност и уважение към различията са в центъра на социалната работа. Основана на теориите за социална работа, социални науки, хуманитарни науки и местни знания, социалната работа ангажира хора и структури за справяне с предизвикателствата на живота и подобряване на благосъстоянието.”¹

В определението, дадено в допълнителните разпоредби на Закона за социално подпомагане в България се казва следното: “Социална работа” е професионална дейност за подобряване на взаимното адаптиране на поддържаните лица, семейства, групи и средата, в която те живеят. Това е комплекс от дейности, насочени към подпомагане на постигането на по-добро качество на живот, достойнство и отговорност на хората, основани на индивидуалните им способности, междуличностните отношения и ресурсите на общността.²

Закрила на детето: UNICEF използва термина “Закрила на детето”, като го отнася към предотвратяване и реагиране на насилие, експлоатация и злоупотреба над деца - включително сексуална експлоатация, трафик, детски труд и вредни традиционни практики, като например гениталното осакатяване / обрязване и браковете между деца.³

Социален работник: В Националната класификация на професиите и длъжностите в България се предоставя описанието и изискванията към специалистите в социалната работа и предоставянето на консултации: “Експертите по социална работа и консултиране дават съвети и насоки на отделни лица, семейства, групи, общности и организации по социални и лични проблеми. Те по-

магат на клиентите да развият умения, да получат достъп до ресурси и услуги за подкрепа, необходими за справяне с проблеми като безработица, бедност, инвалидност, пристрастяване, престъпно поведение или семейни проблеми. Всички видове социални работници са интегрирани под наименованието “Специалисти по социална работа и консултиране”, включително “социален работник”, “Работник в социална услуга”, “Социален работник за работа с деца,” Социален работник за работа със семейства “. Всички те трябва да имат средно или висше образование. Тези, които са завършили висше образование - бакалавърска и магистърска степен по дисциплините Социална работа и Социална педагогика са допустими за позициите във всички видове социални услуги, в които това изискване е определящо. В отделите за закрила не съществуват изисквания за по-високо от средно образование и професионална област (Социална работа и Социална педагогика).

Официална грижа- определено в член 28.b) II) от Насоките на ООН за алтернативна грижа за деца, като “всички грижи, предоставени в семейна среда, която е разпоредена от компетентен административен или съдебен орган, и всички грижи, предоставени в резидентна среда, включително частни, независимо дали е в резултат на административни или съдебни мерки “.

6. Услуги в общността

Различните видове услуги, базирани в общността, които са установени в България през последното десетилетие имат различни имена:

Преходни жилища за деца - професионално подкрепени услуги за независим живот на деца, които се готвят да напуснат специализирана институция

Център за временно настаняване на деца - резидентна услуга в краткосрочен план за срок до 3 месеца на година за бездомни лица

Защитено жилище - професионално подкрепени услуги за деца или възрастни за независим живот

1 <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

2 http://lex.bg/bg/laws_stoyan/doc/2134405633

3 http://www.unicef.org/protection/files/What_is_Child_Protection.pdf

Наблюдавано жилище - тип социални услуги, свързани с оказване на помощ и консултации на лица, които са навършили 18-годишна възраст, които напускат специализирана институция, преходно или защитено жилище, за да живеят самостоятелно. Те също са предназначени за предотвратяване на по-нататъшното им настаняване в специализирана институция.

Приют за деца - комплекс от социални услуги, предоставяни временно за срок до 3 месеца за бездомни деца или млади хора в случай на неотложна необходимост от задоволяване на основните им нужди, свързани с предоставяне на помещения за настаняване, храна, здравни услуги, хигиена, социално, психологическо и юридическо консултиране.

Център за социална рехабилитация и интеграция на деца - комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне на индивидуални програми за социална интеграция.

Социално - педагогически и професионален център - комплекс от социални услуги, предназначени за професионално обучение на млади хора на възраст 16 години или повече, с утвърдена степен на намалена работоспособност или лишени от родителски грижи или които са претърпели насилие или са жертви на трафик .

II. ЛИТЕРАТУРЕН ПРЕГЛЕД

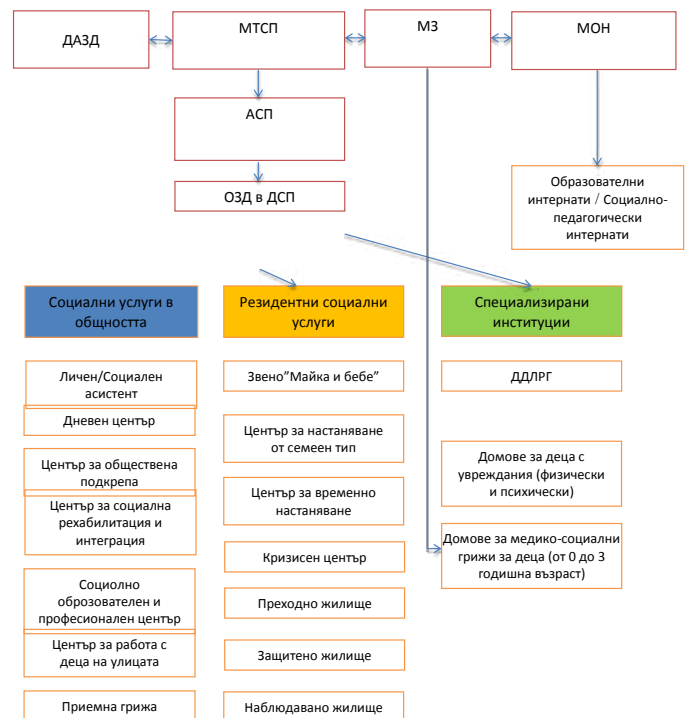
1. Описание на системата за социална закрила

Детето попада в системата за закрила в България, когато той или тя има различен вид проблеми - поведенчески, семейни, социални, здравни и др. Подкрепата за решаването на тези проблеми се планира от ОЗД въз основа на оценката на нуждите и план за грижа. Мерки за закрила съгласно Закона за закрила на детето (ЗЗД) се прилагат от доставчиците на социални услуги за деца (на държавата, общината или НПО).

Първо, мерките за закрила се прилагат в семейна среда. Настаняването на детето в специализирана институция се прилага като последна мярка за закрила. Тази мярка се използва след изчерпване на възможностите на биологичното, осиновителното или приемното семейство. Всички решения за поставяне на децата извън биологичното семейство се вземат от съда.

В областите на социалните грижи и социална подкрепа, както и на социалните услуги, се осъществява директна социална работа. Те, от своя страна, са разделени в две основни групи: услуги на местно ниво и услуги в специализираните институции.⁴ Социалните услуги на местно ниво за деца (определени като услуги в семейна или близка до семейната среда) са следните:⁵ личен асистент; социален асистент; дневен център за деца с увреждания; център за социална рехабилитация и интеграция; резидентни услуги от семеен тип; център за временно настаняване; кризисен център; преходно жилище; защитено жилище; наблюдавано жилище; социален център за професионално обучение; звено "Майка и бебе"; център за обществена подкрепа; център за работа с деца на улицата; приемна грижа. Специализираните институции, предоставяне на социални услуги за деца, са: домове за деца (Домове за деца, лишени от родителски грижи); Дом за деца с физически увреждания; Дом за деца с умствени увреждания. Настаняването в специализираните институции

следва да се направи след изчерпване на всички възможности за предоставяне на резидентни услуги на местно ниво (виж фигура 1).

2. Описание на образователната система

Социалната работа и образованието по социална педагогика в България съществува в продължение на 25 години. Програмите на двете дисциплини са разработени заедно със създаването на система за закрила на детето (през 2000 г. е приет първият Закон за закрила на детето).

Разликата между двете дисциплини в България е по-скоро в историческата им обусловеност. Обучението по помагачите професии започва в рамките на дисциплините педагогика и социална педагогика по времето, когато се признава необходимостта от социална работа. Те превъзхождат леко разработването на програми за "социална работа" и квалификационни курсове. Въпреки че съдържанието на образованието в двете тематични области се припокрива в тях се подготвят специалисти за системата за социална закрила.

4 Law on Social Assistance: <http://lex.bg/laws/ldoc/-13038592>

5 Rules for Implementation of the Law on Social Assistance <http://lex.bg/laws/ldoc/-13038592>

Има две образователни системи в страната, които функционират паралелно - формална и неформална.

Формалната система осигурява обучение и образование в общообразователните средни училища, професионални училища и центрове за професионално обучение,⁶ както и висши учебни заведения.⁷ Тази система е свързана с дейността на официалните институции и ведомства, ориентирани директно към осигуряване на законосъобразна подготовка и квалификация на основата на образователните стандарти, правила и процедури, валидни за страната.

Неформалната система включва всички програми за обучение, които предоставят образование, но не са пряко насочени към предоставяне на образователна степен. Тази система се определя като съвкупност от процеси, ресурси и институции, особено и специално разработени за нуждите на обучението и образованието, които не са, обаче, директно насочени към осигуряване на образователна степен. Тези програми се изпълняват от неправителствени организации и фирми и не са обект на специален лицензионен режим.

Последователно след 1990 г. (началото на демократичните промени в България започнаха през 1989 г.) в много университети първо са създадени специализации по социална педагогика (1989-90 г. в педагогическия факултет на Софийския университет "Свети Климент Охридски"), а в последствие и отделни специалности за предоставяне на обучение в областта на помагачите професии (специалността социална работа е създадена във факултета по педагогика, а специалността Социална педагогика се създава във Факултета по начална и предучилищна педагогика в същия университет).

По настоящем има 10 университета, където се преподават дисциплини по бакалавърски и магистърски специалности, които дават квалификация за работа в системата на грижи и закрила на детето. Освен това, има възможност за получаване на професионално образование по социална работа в едно общо средно училище и 160 центрове за

професионално обучение в страната. Няма данни за броя на неправителствени организации и фирми, които осигуряват програми за обучение без лиценз.

В България, университетите сами определят съдържанието, формите и методите на обучение, техните представители акредитират учебните планове и програми и отново самите университети оценяват резултатите в края на периода на обучение. За професиите социален педагог и социален работник няма специални стандарти (изисквания). Всеки работодател, съгласно вида на услугата, (напр. социален работник в ОЗД, в социални услуги в общността или услуги от резидентен тип) осигурява описание на длъжността въз основа на спецификата на услугата, която показва дейността като цяло, без да се създава стандарт за изпълнение. Специалистите, които са получили професионална квалификация по социална работа и социална педагогика, намират своята професионална реализация във всички области на социалното подпомагане и социалната работа: човешкото поведение и социална среда; политиката на социални услуги и социално подпомагане (благодеяние); практическа социална работа.⁸

- Социални грижи и социална подкрепа (бюра по труда, социални услуги, включително и на отделите "Социална закрила", "Закрила на детето", "Хора с увреждания и социални услуги")
- Социални услуги
- Здравеопазване, образование, институции за превенция и борба с престъпността и т.н.

Университетите, които осигуряват обучение по социална работа и социална педагогика, както и образователна степен са посочени в таблица 1. Продължителността на курса на обучение за бакалаври е 4 години, а магистърския курс е една година. Броят на дипломираните бакалаври от дисциплината социалната работа рязко спада от 2011 г. - от 600 на 365 през 2014 г. В същото време броят на дипломираните магистри расте с една трета през 2014 г. в сравнение с 2013 г. до достигане на най-високото ниво от 225. Липсват точни статистически данни за завършилите "Социална педагогика", тъй като тя е част от по-широката

6 Law on Professional Education and Training: <http://lex.bg/laws/ldoc/2134673921>

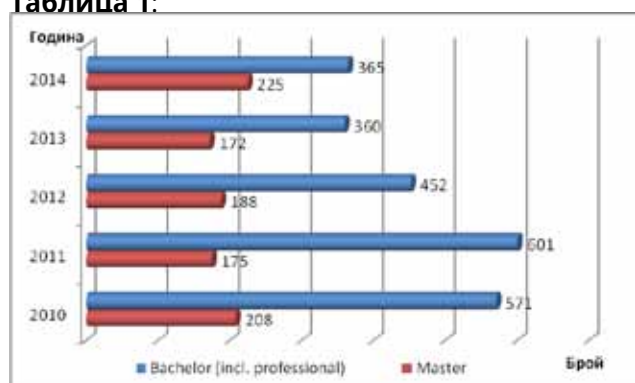
7 Law on Higher Education: <http://lex.bg/laws/ldoc/2133647361>

8 https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_po_pedagogika/uchebna_dejnost_bakalavri_magistri_doktoranti_sdk/bakalav_rski_programi/fakultet_po_pedagogika/socialni_dejnosti

дисциплина "Педагогика". Нашата оценка е, че броят на дипломираните бакалаври и магистри от дисциплината е почти половината от броя на тези от социалната работа, или те са около 250-300 годишно. Така годишният брой на завършилите Социална работа и Социална педагогика е около 800 - 1000 за последните 5 години.

Графика 1:

Таблица 1:

3. Обучение на специалисти

В системата за закрила на детето:

- специалисти със средно образование
- специалисти с квалификация
- специалисти с висше образование (бакалавър и магистър).

Професионалната подготовка се придобива във висши училища, средни училища и центрове за професионално образование. Понятието "парапрофесионалисти" не се използва в България в тази област. Независимо от това, в системата за закрила на детето работят много хора с помощни функции. За някои от тях има професионално обучение с ниска образователно-квалификационна степен като например "Личен асистент", "Социален асистент", "Здравен асистент", "Здравен медиатор". За други, напр. „болногледач“, не се предоставя професионално обучение.

Обучението по социална работа и социална педагогика на ниво бакалавър в повечето университети цели да осигури основни теоретична, професионална и практическа подготовка и възможност за интегриран подход при използването на социални, психологически, юридически и медицински

познания. В преследването на тази цел, учебните програми включват различни задължителни и избираеми дисциплини, обединени в основните области - първоначална или фундаментална теоретична и практическа подготовка, включително философски, психологически, етични и социологически познания, история и методи на социалната работа, право, социална политика, научни изследвания, медико-санитарни, организационни и управленски знания и умения и т.н., и последващо профилиране на студентите в определена област на социалната работа - например "Социална работа с деца", "Социална работа в сферата на заетостта", "Клинична социална работа", и т.н.

Различни курсове и програми, които се предлагат от неправителствени организации, осигуряват допълнителна подготовка на професионалистите по социална работа. Те се фокусират върху практическите знания и умения за предоставяне на специални грижи, отговарящи на специфичните нужди на клиентите. Обикновено това са обучения, които се предоставят по различни проекти и са свързани с нови техники и модели на работа с целевите групи. Тази усъвършенствана подготовка е особено важна, доколкото промените в социалната сфера в България са много динамични, а теоретичните и практическите области, които са се развивали в продължение на десетилетия се възприемат и адаптират в много кратък период. Това е видно и от методическите указания на Агенцията за социално подпомагане, според която, когато се започва работа в социална услуга, наетите социалните работници трябва да преминат задължително първоначално обучение.⁹ То има за цел да запознае обучаемите с философията и целите на услугата, организацията на работата и функциите на всеки служител, както и обхвата на услугата и основната документация. Обучението представя спецификата на нуждите и работните подходи към целевите групи и предоставя информация за политиката и практиките в областта на социалните услуги, основни нормативни документи, институции и партньорски организации, свързани с предоставянето на услугата. Не са открити доказателства за системно и редовно продължаване на образованието на социалните работници

9 Methodical guidance for the terms and conditions for provision of social service "Centre for Social Rehabilitation and Integration": http://www.asp.government.bg/ASP_Client/ClientServlet?cmd=add_content&lng=1§id=13&s1=18&selid=18

Таблица 1:

Университет	Факултет	Катедра	Квалификационна програма	Степен на висше образование
СУ "Св Климент Охридски"	Факултет по педагогика	Социална работа	Социална работа / Клинична социална работа	Бакалавър / Магистър
	Факултет по начална и предучилищна педагогика	Социална педагогика	Социална педагогика	Бакалавър / Магистър
Нов български университет	Бакалавърски Факултет	-	Социална работа	Бакалавър
	Магистърски факултет	-	Клинична социална работа	Магистър
Университет за национално и световно стопанство	Факултет Обща икономика	Икономическа социология	Европейска социална политика и социална работа	Магистър
Югозападен университет	Факултет по обществено здраве и спорт	Медицински и социални науки	Социални дейности	Бакалавър / Магистър
	Факултет по педагогика	Педагогика	Социална педагогика	Бакалавър / Магистър
Пловдивски университет	Факултет по педагогика	Психология и социални дейности	Социална педагогика Социални дейности	Бакалавър / Магистър
Тракийски университет	Педагогически факултет	Педагогически и социални науки	Социални дейности	Бакалавър / Магистър
Великотърновски университет	Факултет по педагогика	Педагогика	Социална педагогика	Бакалавър / Магистър
	Стопански факултет	Organisation and Methods of Social Activities	Social Activities in long-term care	Бакалавър / Магистър
	Faculty of Economics	Организация и методика на социалните дейности	Социални дейности	Бакалавър / Магистър
Бургаски свободен университет	Факултет по хуманитарни науки	-	Социална работа и консултиране	Бакалавър
	Факултет по хуманитарни науки	-	Социално консултиране и психология	Магистър
Шуменски университет	Факултет по педагогика	Социална педагогика	Социална педагогика	Бакалавър / Магистър
	Факултет по педагогика	Социални дейности	Социални дейности	Бакалавър / Магистър
Русенски университет	Обществено здраве и здравни грижи	Обществено здраве и социални дейности	Социални дейности	Бакалавър
	Обществено здраве и здравни грижи	Обществено здраве и социални дейности	Клинична социална работа	Магистър
135 Средно общообразователно училище			Социална работа с деца и семейства в риск	Специалист със средно образование

в държавни институции (ДСП), докато в неправителствените организации, които са доставчици на социални услуги е въпрос на вътрешна политика и изглежда, че е по-систематично.

4. Учебни програми

4.1. Теоритични основи на обучителните програми

Трудно може да се отграничи един теоретичен модел, който да е в основата на обучението на социалните работници в България. Двете специалности, които захванват с кадри организациите и институциите, които се занимават със социална работа в страната – „социална педагогика“ и „социални дейности“ се преподават в 10 университета и чрез анализа на учебните им програми може да се открие разнообразно влияние на различни теоретични направления. Въпреки това, при цялата условност и неизбежното огрубяване, което произтича от всеки опит за генерализация, могат да бъдат разграничени два основни теоретични фундамента на обучението на социалните работници в България. Първият подход е по-разпространен и исторически обусловен. Той може да се определи като предшестваш, доколкото наследява доминиращият до последното десетилетие на 20 век своеобразен методологически холизъм, който е практическият резултат от позитивистки интерпретираният, силно опростен и идеологически редуциран марксизъм. Този подход можем условно да наречем системен, тъй като гравитира около системните теории, съвременен вариант на които е екологичната теория на Urie Bronfenbrenner. Алтернатива на холистичната традиция в обучението по социална работа е направлението „клинична социална работа“, която намира теоретичните си основания в школата на психоанализата, по-конкретно в психодинамиката. На ниво „Магистър“, тя се преподава в 3 от 10-те университета, подготвящи социални работници, в още 2 има магистърски програми основани върху психоаналитичната парадигма, предназначени за завършили бакалаври по социална работа. На лице са и нови подходи, които са резултат от самостоятелни търсения на български теоретици и практики в социалната работа – такъв е подходът, базиран на компетенциите¹⁰. Той предполага пос-

тигането на ясен набор от знания, умения и нагласи, които да позволяват успешното включване на завършилите в професионална дейност.

Освен това в последните години, в системата на неформалното образование предоставяно от неправителствени организации се появяват нови програми, в чиято теоретична основа се срещат елементи от подхода базиран на силните страни, подхода „Резилианс“ и др.

4.2. Продължителност на образованието и възможности за квалификация

Университетското обучение по социални дейности и социална педагогика продължава 4 години за бакалавърската степен и 1 или 2 години за магистърска степен. Професионалното образование по социална работа с деца и семейства в риск, както и социалната работа с деца и възрастни с увреждания и хронични заболявания за получаване на трета степен на професионална квалификация (от общо 4 квалификационни степени в България) е с продължителност минимум 960 часа.

Предлаганите обучения в системата на неформалното образование са с различна продължителност и варират от 1 до 3 дни.

В различните степени и видове формално образование обучаемите получават средно образование или степен на професионално обучение, както и бакалавърска или магистърска степен. Независимо от вида и степента на обучение и образование професионалната квалификация, която се получава е на сътрудник социални дейности (в Центровете за професионално обучение), социален работник или социален педагог (в средното и висши учебни заведения). При осъществяването на обучения в системата на неформално образование не се получава квалификация или образователна степен.

Всички висши учебни заведения в страната се акредитират от Национална агенция за оценяване и акредитация. Тя е независим специализиран държавен орган, създаден през 1995 г., чиято задача е оценяване и акредитация на висшите училища. Центровете за професионално обучение се лицензират от Националната агенция за професионално обучение и образование. Неформалното

10 Preparation of social pedagogues - competences, standards, perspectives: <http://www.sapibg.org/publications/articles/1425-podgotovka-na-socialnite-pedagozi-kompetencii-standarti-perspektivi>

образование не подлежи на акредитиране и лицензиране.

4.3. Изследвания интегрирани в учебните програми

В 6 от 10-те университета, където се изучава социална работа има специализирани курсове за обучение по емпирични социални изследвания. Такива са например курсове по методология и методи на емпиричните социални изследвания, математико статистически методи на социалните изследвания, оценяването в социалната работа, емпирични изследвания в социалната работа, социални изследвания, методи на социално-педагогическите изследвания, методология на изследователската работа и социална статистика. Обикновено това са лекционни курсове и семинари с различен брой кредити. Съществен дял от обучението по социална работа, както в университетите, така и в надграждащото обучение за работещите професионалисти, заема индивидуалното оценяване по случаи, което включва набор от методи за набиране на информация – социална анкета, интервю, наблюдение и др.

Провеждането на текущ мониторинг и оценка на въздействието на програми, проекти и социални услуги е относително нова практика, не само в социалната система и все още не е институционализирана като самостоятелна дисциплина в учителните програми (с изключение на Софийски университет).

В процеса на работа по случаи във всички социални услуги (в общността и в специализирани институции) социалните работници осъществяват индивидуална оценка на потребностите на клиентите. Според изследване „Дейността на социалния работник в отделите за закрила на детето“ „Социалният работник е обвързан с изпълнение и на дейности по проучване и оценка на дете в риск или по-точно „работа по случай“. Събира се информация за здравното, познавателното, емоционалното и поведенческо състояние на детето. Тази оценка се прави въз основа на стандартите за физическо и психическо развитие на детето в съответната възраст и особеностите в удовлетворяването на потребностите в съответната възраст. Социалният работник дава оценка по отношение на родителския капацитет и становище за средата, в която живее детето, по отношение

на нейната адекватност към потребностите му, извършваща се въз основа на критерии, които са - да е сигурна, постоянна, семейна или близка до семейната“¹. В същото изследване 5% от социалните работници в отделите за закрила на детето посочват проучването и социалната анкета като най-времеемката им дейност в течение на работния ден, което нарежда тази дейност на 3 място след „Придвижването до адрес“ и „Разговорите с клиент“.

Въпреки това, липсват изследвания относно базисните познания на социалните работници за изследователските методи и методите за оценка в социалната сфера, що се отнася до преценка на ефективността на услугите, програмите и проектите като цяло. Разпространената практика е изследванията да се провеждат от специализирани изследователски и консултантски агенции, в този смисъл е трудно за обучените социални работници да провеждат сами такива.

4.4. Умения за изпълнение на политиките, интегрирани в образователните програми

Законодателството и политиките в системата за закрила на детето се изучават в 8 от 10-те университета, които подготвят социални работници и социални педагози (в 1 се изучава само законодателство, в 1 – само социална политика). Подобна е ситуацията в центровете за професионално обучение. В същото време и законодателството и социалната политика са в процес на адаптиране и синхронизиране към европейските норми и стандарти (например Законът за закрила на детето е претърпял 4 значими редакции от обнародването си през 2000 г. досега) и в този смисъл е необходимо периодично осъвременяване на познанията. То се осъществява от НПО в рамките на надграждащите обучения в социалните услуги или по проекти и програми, реализирани от НПО.

4.5. Практически умения, интегрирани в учебните програми

Практическите занятия са интегрирани в обучението на социалните работници като делът на практическата работа в университетите подготвящи професионалисти в социалната работа варира от 11% до 30%. Тя се провежда под формата на стажове и пракикуми с различна продължителност. Поради кратката продължителност на стажовете, бъдещите социални работници трудно успяват да

се включат в работата по случаи. Необходимо е „преминаване от повече университетска дейност, както е сега (хоспитиране, посещения, изпълнение на задачи, поставени от преподаватели) към повече реална професионална дейност, поверена на работодателите (стажове)¹¹. Те се провеждат на територията на страната, липсват практики в чужбина. В центровете за професионално обучение съотношението между теоретичната и практическата подготовка е 50% към 50%.

В ежедневната работа на социалните работници в Отделите за закрила на детето могат да се разграничат 3 основни групи дейности: проучване и оценка на случаи, работа с документи и писмена работа. В допълнение към това социалните работници в различните социални услуги осъществяват и групова и индивидуална работа с потребители, например хранене, обличане, лична хигиена, учебна работа, занимания по интереси и др. С други думи ежедневната работа на социалния работник по правило е практически ориентирана и измерима – в този аспект обучението в известна степен се разминава с нуждите на деня. Това налага провеждане на допълнително въвеждащо обучение в рамките на всяка услуга, което коства допълнително време и ресурси.

Знанията и уменията на социалните работници се осъвременяват чрез надграждащи обучения в

рамките на всяка социална услуга и/или от различни специализирани НПО по проекти. На всички социални работници се предоставя задължителна супервизия.

Професионалистите постъпващи в отделите за закрила на детето – административните органи, които работят по случаи, ръководят и контролират социалната работа по закрила на детето по места, преминават допълнително надграждащо обучение, чиято насоченост е към конкретно приложение на политиките в тази сфера.

5. Силни страни и ограничения

Няма достатъчно проучвания и анализи на системата за обучение на социални работници, тъй като все още е сравнително нова. Ето защо обучението по социална работа се основава на външни източници и на традициите на добре развитите дисциплини в местния контекст - Педагогика. За преодоляване на тези ограничения сме направили анализ на съществуващите учебни програми и взехме интервюта от основателите на дисциплината „социална работа“ във водещите университети. В този контекст, това изследване, само по себе си е принос към наличната литература.

11 Preparation of social pedagogues - competences, standards, perspectives: <http://www.sapibg.org/publications/articles/1425-podgotovka-na-socialnite-pedagozi-kompetencii-standarti-perspektivi>

III. МЕТОДОЛОГИЯ

1. Извадка

1.1. Процедура за формиране на извадка

Извадката е разработена с цел да покрива няколко важни критерия:

- Географско покритие: Извадката обхваща социални услуги и институции от основните географски подразделения в страната - Северна и Южна България, столица София
- Разнообразие от социални услуги, институции и доставчици: Извадката включва всички видове доставчици на социални услуги в България - ОЗД, общини и неправителствени организации, представителите на Центъра за обществена подкрепа, Дневен център, Център за настаняване от семеен тип и Център за социална рехабилитация и интеграция
- Социално-икономически и етнически профил на страната – включен е най-бедния Северо-западен регион в страната, както и градът с най-концентрирано ромско етническо малцинство
- Разнообразие от традициите и научни парадигми в образованието по социална работа - основателите на клиничната социална работа, водещи представители на Социална педагогика и социална работа
- Разнообразие и значение на образователните институции - официални и неофициални: Извън 10-те университетите, които предоставят формално образование и квалификация за работа в системата на закрила на детето сме интервюирали и представители на водещите 3 - Софийски университет, Нов български университет и Югозападен университет в Благоевград. Също така бяха интервюирани педагози от водещи неправителствени организации, които имат програми за продължаващо обучение.

1.2. Описание на извадката

Ако следваме строги статистически критерии за представителност на извадката, то тя не може да бъде представителна първо, защото изследването е качествено и няма изискване за представителност в статистическия смисъл и второ, няма

подробен списък на преподаватели, мениджъри, студенти и практики, от които извадката да бъде генерирана. В същото време, типологичния подход на подбор на критериите, изброени по-горе в диверсифициран и йерархизиран порядък дава много по-добри резултати от гледна точка на представителност.

2. Методи за събиране на данни

2.1. Описание на процедурите

По време на прегледа на литературата бе направен анализ на всички потенциални респонденти. След това бе създаден списък на участниците и официално писмо до институциите. Логистиката на полу-структурираните интервюта и дискусии във фокус групи беше да се изпратят писмата и да се направи първоначален контакт с целевите респонденти, за да се уточни точната дата и час за срещата. Полевата работа беше извършена от социолог и професионален изследовател с 18-годишен опит като модератор и специалист по закрила на детето, с 24-годишен опит в българската система за закрила и 8 години като оценител и изследовател, с добри умения за моделиране. Теренната работа бе проведена в периода 29.05.2015 - 28.7.2015г.

3. Анализ

3.1. Анализ на данни

Първата стъпка в анализа на данните бе задълбочен преглед на наличните литературни източници за структурата на системата за закрила на детето в България и образованието на социалните работници, заети в него. По време на този етап се извърши идентификация на формалните и неформални доставчици на образование, както и анализ на техните учебни планове. Проучена беше правната рамка на системата, както и реалните политики и оперативни планове в сферата. Тъй като изследователският екип използва системния подход, изследователите, участващи в събирането на данни извършиха и анализа им. Бяха изслушани записите от интервютата и груповите дискусии и бе направен анализ на съдържанието на становищата от упражнението за постигане на консенсус,

ID	Изследователски инструмент	Професия	Местоположение	Пол	Степен на образование
1	интервю	Професор по социална работа	СУ	Ж	Доктор по социална педагогика
2	интервю	Професор по клинична социална работа	Нов български университет, София	Ж	Доктор по социална работа
3	интервю	Професор по социална работа	Югозападен университет Благоевград	Ж	Доктор по социална работа
4	интервю	Управител на НПО, Доктор по социална работа	София и Пловдив	Ж	Магистър по биология, психология и социална работа
5	интервю	Експерт в отдел социални услуги в община	Нова Загора	Ж	Магистър по социална работа
6	интервю	Управител на НПО, Доктор по социална работа	София	Ж	Бакалавър по Клинична социална работа
7	интервю + случай	Ръководител ОЗД	Северозапад, Враца	Ж	Учител по биология
8	Фокус-група	Социален работник, ОЗД	Северозапад, Враца	Ж	Средно образование, магистър по публична администрация
9	интервю	Обучител, НПО	София	М	Магистър по Педагогика
10	интервю	Мениджър от община, доставчик на социални услуги	София	Ж	Магистър по инженерни науки
11	Фокус-група	Студенти	СУ	М/ Ж	бакалаври по социална педагогика
12	Фокус-група	Студенти, Благоевград	Югозападен университет Благоевград	М/ Ж	бакалаври / магистри по социална работа
13	Фокус-група	Практици, НПО	София	Ж	бакалавър по педагогика, магистър по психология, магистър по социална работа, магистър по Клинична социална работа
14	Фокус-група	Практици от община, доставчик на социални услуги	Северозапад, Враца	М / Ж	бакалаври по педагогика, бакалавър по предучилищна педагогика, магистър по инженерство, бакалавър по социална педагогика, магистър по психологията, магистър по педагогика
15	интервю	Мениджър от община, доставчик на социални услуги	Северозапад, Враца	Ж	Магистър по инженерство, професионална квалификация - педагогика
16	Фокус-група	Практици от община, доставчик на социални услуги	Централен-южен, Сливен	М / Ж	бакалаври и магистри по социална работа, социална педагогика и психология от 6 университета - тракийски, Пловдив, Велико Търново, Шумен и Благоевград
17	случай	Мениджър от община, доставчик на социални услуги	Централен-южен, Сливен	Ж	Магистър по Българска филология и история, магистър по социална педагогика

за да се идентифицира наличието на някои повтарящи се теми в рамките на текстовете.

IV. РЕЗУЛТАТИ

1. Панорама на работещите в социални услуги

1.1. Възприемане и разбиране за социалната работа от широката общественост и бенефициентите

Като цяло обществеността в България има неясна представа какво означава професията и социалната работа, което е специфично за ранния период на въвеждането и в страната.

„Социалната работа се превръща в «модерна» - поради представянето и в медиите, а институциите и организациите следят по-внимателно.” (фокус група, практикуващ от социални услуги)

„Възприемането на социалната работа? Преди години не беше отрицателно - преди системата за закрила на детето да създаде представата, че това е система, която отнема децата ти ...” (интервю, Управител на социални услуги)

От едната страна, разбирането за ролята и отговорностите на различните видове работници в социалните услуги се разширява. Това важи най-вече за бенефициентите на социални услуги. От другата страна, понятието «социална работа» не се възприема непременно положително - сред групите с по-ниско образование и стандарт на живот и особено сред представителите на ромското етническо малцинство, възприемането на социалните работници се отнася към онези, които са директно ангажирани с тях - работещите в Дирекция за социално подпомагане, а именно от отделите на социалната защита и закрила на детето.

„Освен ОЗД никой не се признава като социален работник” (интервю, Управител на социални услуги)

„В момента те са основно наказателни, неефективни и безсмислени по някакъв начин”. (интервю, Управител на социални услуги)

Накратко казано от един от интервюираните практики: *„Вие от «защитата» ли сте или ще ми вземете детето? „*

Вече има ясно разграничение между работещите в социалните услуги и социалните работници в ОЗД.

«Ние сме връзката между ОЗД и клиентите (фокус-група, практикуващи в социални услуги в общността)».

«Те вече ни познават и ни се доверяват - имаме 95% успех, когато се свързваме с хората. Ние сме добре приети. (фокус-група, практикуващи в услуги в общността) «

1.2. Роли и отговорности на социалния работник

Разнообразието от работниците в социалните услуги може да бъде класифицирано в две основни групи:

- Социални работници в ОЗД
- Социални работници в социални услуги в общността (резидентни и нерезидентни).

Броят на социалните работници в отделите за закрила на детето е около 900 в цялата страна (400 от тях не са наети на пълен трудов договор; вместо това те са временно наети в рамките на проект за повишаване на административния капацитет на ОЗД). Като основен оперативен орган на системата за закрила на детето, ОЗД осъществява методическо ръководство на дейностите по закрила на детето, работа по конкретни случаи и взема решения по искове за социална закрила на деца - превенция, реинтеграция, подготвя административни заповеди до съда за настаняване на дете в социална услуга, приемно семейство или осиновяване, или като последна мярка настаняване в институция.¹² Социалните работници от ОЗД имат някои постоянни проблеми:

- Ниско заплащане, липса на финансово стимулиране
- Нисък статус и репутация на социалните работници от ОЗД в обществото
- Липса на човешки ресурси за задълбочена работа по всеки отделен случай на деца в риск и своевременно и адекватна намеса

¹² www.asp.government.bg/ASP_Files/ustrprasp.doc

В резултат на обема на работа на социалните работници в ОЗД работата им по-скоро е административна, отколкото реална работа по случай. Тяхната мотивация е на ниско ниво, което води до високо ниво на прегаряне сред тях. Като резултат от това, изискванията за набиране на персонал са понижени (например няма изискване социалните работници от ОЗД да имат диплома за социална работа или социална педагогика, дори и средно образование е достатъчно), което се отразява на качеството на работата на ОЗД.

„Никой от ОЗД, който дойде при нас не успя да изиграе ролята на методист, лицето, което описва процедурите и обучава другите.“ (интервю, Управител на социални услуги)

Решението би било «Укрепване на капацитета на системата за закрила на детето чрез увеличаване броя на социалните работници от ОЗД, разработване на стандарти за тяхната натовареност и осигуряване на обучения въз основа на потребностите, супервизия и подкрепа.»¹³

Така, пряката социална работа в България се извършва предимно от общността и резидентните

социални услуги (виж фигура 1 и таблица 2). Те правят оценка на потребностите, подготвят планове за грижа и работят директно с деца и семейства (например работа по превенция, подкрепа, консултиране, предоставят грижи за детето и работа с родителите, за да се повиши капацитета на родителите). В различните видове услуги има различни специалисти (освен социални работници, има психолози, педагози, физиотерапевти, логопеди, педагози и т.н.). Изискванията за подбор на социални работници са по-високи, отколкото на тези в ОЗД - висшето образование е задължително, социалната работа е предимство или поне една хуманитарна специалност. Има официална методология за определяне на позициите на персонала в специализираните институции и социалните услуги в общността,¹⁴ одобрена от МТСП. Има разлика между социалните услуги предоставяни от община и НПО - последните са по-специализирани и по-гъвкави (Таблица 3¹⁵):

Задачите, изпълнявани в рамките на континуума на грижи от страна на различните видове социални услуги / работници са дадени в таблица 4:

Таблица 3:

Тип услуга	Брой	Капацитет
Дневен център за деца и възрастни с увреждания	5	288
Дневен център за деца с увреждания	52	1478
Защитени жилища (за възрастни и деца)	70	587
Звено Майка и бебе	10	75
Детски кризисни центрове	12	126
Наблюдавано жилище	15	86
Преходно жилище	11	80
Приюти за деца	4	60
Социално-професионален образователен център	5	307
Център за временна грижа (за възрастни и деца),	12	612
Център за настаняване от семеен тип за деца	73	792
Център за обществена подкрепа	66	3212
Център за работа с деца на улицата	12	215
Център за социална рехабилитация и интеграция на деца	32	1185
Общо	379	9103

Източник: АСП, 2014

¹³ <http://nmd.bg/en/campaigns/notebook/>

¹⁴ http://www.asp.government.bg/ASP_Files/img-Y02115057.pdf

¹⁵ http://www.unicef.bg/assets/PDFs/De_I_Review_Report_EN_small_size.pdf, p.35

Таблица 4:

Ниво на интервенция / Задачи по закрила на детето	Съществуващи социални услуги	Отговорни работници
Идентификация на клиентите (случаи) т.е. услугата намира на клиента, не обратното	Гореща линия Някои проекти на НПО да разподнаят насилието в училищните / ромските общности	психолози, социални работници, педагози
Цялостна оценка	Не е налична	
Ранна интервенция Early Intervention	Център за обществена подкрепа (ЦОП) или проекти самостоятелно финансирани от НПО	социални работници, психолози, рехабилитатори
Управление "на изхода" от услугата за клиента	ОЗД	социални работници
Краткосрочни интервенции	Звено Майка и бебе Спешно настаняване извън семейството	социални работници
Кризисни интервенции	Кризисен център	социални работници, психолози, педагози
Подкрепа в семейството	Личен / Социален асистент Център за деца със специални нужди "Ранна интервенция", финансиран от НПО	Лични / социални асистенти, социални работници, психолози, рехабилитатори, специални педагози
	Дневен център Център за социална рехабилитация и интеграция	социални работници, психолози, рехабилитатори, специални педагози, педагози, гледачи
Подкрепа в Общността	Център за работа с деца на улицата CSS	
Дългосрочна грижа	Център за настаняване от семеен тип Специализирани институции Наблюдавано жилище	социални работници, психолози, специални педагози, педагози, настойници, медицински специалисти
	Преходно жилище Приемна грижа	
Взаимопомощ	частично проекти на НПО	

1.3. Политика и регулаторни рамки

Няма унифицирана длъжностна характеристика за социалните услуги в общността. Въпреки, че въз основа на прегледа и анализа на официално публикувани длъжностни характеристики можем да изведем основните принципи. Обичайната длъжностна характеристика на работника в социални услуги в общността включва изискване за завършено висше образование (бакалавър или магистър) по социална работа или социална педагогика, набор от лични умения и характеристики (например поемане на отговорност, комуникативност, убедителност, толерантност и т.н.) задълбочено познание на законодателната и регулаторната рамка за конкретната услуга, неговите / нейните основни отговорности и задължения, начина на отчитане и обхвата на професионалните отношения.

Мандата на социалните работници в ОЗД е регламентиран в Закона за закрила на детето:¹⁶

1. Да извършва текущата практическа дейност по закрила на детето в общината и да прави предложения до общинските съвети за общински програми за закрила на детето;
2. Да определя и провежда конкретни мерки по закрила на децата и контролира изпълнението им;
3. Да извършва проверки по жалби и сигнали за нарушаване на правата на децата и дава задължителни предписания за отстраняване на нарушенията;

¹⁶ <http://www.stopech.sacp.government.bg/file.php?fid=138>

4. Да съветва и дава консултации по въпроси свързани с отглеждането и възпитанието на детето;
5. Да предоставя информация за предлаганите услуги и оказва помощ и подкрепа на родителите и семействата на деца, нуждаещи се от тях;
6. Да изготвя и актуализира регистри на деца, нуждаещи се от специална закрила, деца под полицейска закрила, деца, които могат да бъдат осиновени, деца, настанени в семейства на роднини или близки, деца, настанени в приемни семейства, деца, настанени в специализирани институции, кандидати и одобрени приемни семейства, НПО, работещи по програми за закрила на детето, осиновители и кандидати за осиновители.
7. Да съдейства и сътрудничи с НПО, осъществяващи дейност по закрила на детето;
8. Да подпомага професионалната ориентация и квалификация на деца в риск, включително лица, които са завършили средното си образование след навършване на пълнолетие;
9. Да организира обучение и консултации на приемни родители;
10. Да сезира полицейските органи, прокуратурата и съда, които са длъжни да предприемат незабавни мерки, за да гарантират закрилата на детето;
11. Да организира незабавна помощ за деца в бедствена ситуация, когато изтече 48 часовата полицейска защитата.
12. Да прави предложения за назначаване на настоятелни съвети и попечители;
13. Да проучва кандидатите за осиновители от страната и представя писмено заключение за годността им да осиновят дете; да предоставя становище в случаите, предвидени в Семейния кодекс; да организира консултации и обучения на кандидатите за осиновяване и за осиновителите и да осигурява наблюдение на детето за срок от 1 година след датата на осиновяване;

14. Да внася искове в съда за лишаване или ограничаване на родителски права в интерес на детето или влиза като страна в съдебни производства.
15. Да подготвя писмени доклади и становища за институции по различни случаи, включващи предмета на производството, засегнатите страни, конкретната задача, формулирана служебно или по искане на една от страните, участващи в съдебната процедура; за срок за изпълнение на задачата, не по-кратък от 14 дни от датата на получаване на уведомлението от Дирекцията за социално подпомагане; да запознава родителите или лицето, което се грижи за детето с доклада преди представянето му пред съответния орган.

В България не съществува лицензиране на работниците в социалната услуга.

Има две институции, отговорни за мониторинга на социалните услуги за деца - инспектората на Агенцията за социално подпомагане (АСП) и Агенцията за закрила на детето (ДАЗД). Първият контролира норми и стандарти, а вторият – спазването на правата на децата. Документите, които регулират предоставянето на услуги са Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги, който е задължителен и методологиите на различните видове услуги, които са препоръчителни.

1.4. Финансиране на системата за закрила на детето

Основният източник за финансиране на системата за закрила на детето идва от националния бюджет. Има нива на делегирана от държавата годишна издръжка за дете в институция и в услугите в общността (резидентни или не). Сумата варира между 2 000 и 8 200 лв. (1 000-4 200 EUR).

Друг източник са структурните фондове на Европейския съюз. Според стратегията "Визия за деинституционализация на децата в РБългария", която е в действителност закриване на институциите за деца в риск и развитие на алтернативни услуги за тях в общността има 3 структурните фонда, които осигуряват финансиране - Фонд за регионално развитие, Фонд за развитие на селските райони и Фонд за развитие на човешките ресурси.

Също така, някои общини предоставят собствено финансиране (пълно или допълващо) за социалните услуги на тяхна територия.

Има и редица неправителствени организации и частни дарители, които финансират някои услуги на база проект - Фондация ОАК, Фондация Америка за България, Фондация Велукс, Институт Отворено общество и др.

2. Управление на човешките ресурси

2.1. Кариерно развитие

Социалните работници и останалата част от подкрепящи специалисти започват своята кариера в системата за закрила на детето от най-ниското ниво в професионалната си път, без значение каква е университетската степен, която имат - бакалавър или магистър. Причината за това е липсата на практически умения и знания и е необходимо да преминат обучения, за да работят независимо по случаи.

„Навсякъде студентите се подготвят, за да имат самостоятелни практики, а не да работят в сферата на услугите“. (интервю, Управител на социални услуги)

Възможностите за растеж в кариерата зависят от конкретните институции / услугите, в които работят. Като цяло професионалният хоризонт за работещите в ОЗД е най-ясен - те могат да израстнат до ръководител на отдел, което е едно от двете нива. Следващите стъпки биха могли да бъдат или напускане на системата за закрила на детето в рамките на структурите на Агенцията за социално подпомагане или преминаване към услугите в общността или резидентни такива. В услугите кариерното развитие е по-обещаващо - освен развитие в рамките на организацията, социалният работник има възможност да стане експерт или методист, особено в Центровете за социално подпомагане и Комплексите за социални услуги. Най-добрите перспективи за кариерно развитие са налични в големите неправителствени организации - доставчици на услуги, където има по-широки възможности за избор за професионално развитие - те могат да се превърнат в лидери на екипи, методисти, обучители и др.

2.2. Организационна среда

Поради натовареността, ниското заплащане и слабата мотивация на персонала в ОЗД има високо ниво на текучество. За да се справи с това, Агенцията за социално подпомагане възприема политика на занижаване на критериите за набиране на персонал до средно образование, без да е необходима специализация по социална работа.

Условията на труд в много от ОЗД не са толкова добри, колкото е необходимо - често сградите не са ремонтирани отдавна, използваното техническо оборудване е много старо, почистването и поддръжката е отговорност на персонала. Положително развитие са новата интегрирана информационна система, която е в процес на въвеждане и на подмяната на 70% от компютърното оборудване и периферни устройства в Дирекциите за социално подпомагане, след обществена поръчка от юли 2015г.

В рамките на Плана за действие на Визията за деинституционализация на децата в Република България има повече от 120 новоизградени резидентни услуги (Център за настаняване от семеен тип, Центрове за социална рехабилитация и интеграция и Защитени или Наблюдавани жилища), които са оборудвани съобразно нуждите на децата с увреждания или деца в риск, които са настанени в тях. По-голямата част от социалните услуги на общините и неправителствените организации също се намират в нови или ремонтирани сгради и са добре оборудвани.

3. Образование

3.1. Учебни програми

Изследването идентифицира несъответствие между нуждите на системата за социални услуги и обучението на работната сила в сферата - особено в рамките на университетското образование.

„Обучението дава само основите, а останалата част е от обучение на работното място.“ (фокус-група, практикуващи)

„Никой не те учи как да работиш.“ (фокус-група, студенти)

„Въпреки огромната теоретична основа те не могат да свържат теорията с практиката.“ (интервю, Управител на социални услуги)

„От година на година проблемите се разрастват, случаите стават все по-сложни.“ (фокус-група, практикуващи)

„Университетът ... не се напаса с динамиката на случващото се навън.“ (интервю, Управител на социални услуги)

По принцип, мотивацията на младите хора, когато започват обучението си в университета идва от възприемането на социалната работа като работа с деца и възрастни, от процеса на разбиране на личните етапи от живота и психологическите прозрения на хората. Те си въобразяват, че ще работят със средно статистически индивиди (деца или възрастни), а в реалността на социалната система се работи с крайности - хора, живеещи в бедност, с увреждания или заболявания. Ето защо при въпроса “Представяте ли си да работите с деца с увреждания?”, отговорът единодушно е “Не”.

Упражнението за постигане на консенсус сред студентите предоставя добра картина на образователните дефицити и нужди на бъдещите социални работници. Най-важното и често споменавано от всеки втори студент е разликата между реалните практически умения, необходими за работа с деца в риск и начина, по който са организирани практиките и стажовете в тяхното образование. Друга област, спомената от студентите обобщава голямото разнообразие на потребности, които могат да бъдат обединени като “По-добра организация на учебния процес”. Тя включва повече примери от реалния живот, както и актуализиране на учебния процес, повече практически упражнения, ролеви игри и открити дискусии, повече уважение от преподавателите, акцент върху разбирането, а не повторение. Студентите настояват също за индивидуален подход при работа с тях.

По отношение на професионалното обучение, предоставяно в центровете за професионално обучение, очевидно е, че много от тях не работят с пълен капацитет и не подготвят специалисти за системата за закрила на детето. През 2014 г. 167 специалисти са получили професионална квали-

фикация в ЦПО и 582 - допълнителна квалификация. Тъй като общият брой на ЦПО е 160, това означава, че всяко ЦПО е квалифицирало средно по един човек, а 3,5 са получили частична квалификация. Интервюираните доставчици на социални услуги, също потвърдиха, че не използват активно услугите им.

3.2. Изследвания

В директната работа за закрила на детето се прилага основно една оценка на отделните случаи. Използваните изследователски методи са индивидуално интервю, проучване и наблюдение. Рядко се извършват независими оценки на услугите или програмите. Само най-големите неправителствени организации - доставчици на услуги имат системи за проследяване и контрол на изпълнението чрез събиране на данни.

3.3. Политика

Исторически силно централизирана и държавно регулирана, системата за закрила на детето не създава реални възможности за социалния работник да влияе на политиката и законодателството. Управлението на държавните институции за закрила остава централизирано и има относително ниска степен на участие и влияние на социалните работници върху системата и политиките. Въпреки, че професионалистите, които влизат в ОЗД са подложени на допълнително обучение с фокус върху специфичното приложение на политиките в тази област, социалните работници са информирани, че имат възможността да дадат обратна връзка по административните канали (като становища, доклади и т.н., и по този начин могат да влияят върху политиките, то на практика не съществуват доказателства, че този механизъм функционира и има влияние над разработването на политики.¹⁷

“Ние сме най-ниското ниво в йерархията и нямаме влияние върху решенията на по-високо ниво, защото обикновено законодателите са като модели от чужбина, не от нашата страна“ (фокус-група, практикуващи)

17 The process of deinstitutionalization: Case Bulgaria: http://knowhowcentre.nbu.bg/language/bg/uploads/files/projects_1/projects_260cdc2ef80d7debb825e06bf91dcc31.pdf

Случай "Споделяне на болката":

1

Нашите деца в дома Х (Дом за деца лишени от родителски грижи) те също са обект на деинституционализация. Много от тях се посещават от техните родители; много от тях са братя и сестри, в близки емоционални отношения. В близкото градче Н разкриха ЦНСТ за здрави деца и почти ни задължиха ... трябваше да преместим 8 деца от дома Х към ЦНСТ-то. Предложихме деца, преместихме ги, въпреки че те не искаха, но държавната политика е такава и трябваше отново да ги местят. Първоначално направихме списък, а те отказаха, ние направихме протоколи, те направиха опознавателни срещи, но децата категорично не искаха да се местят. Направихме още един списък и успяхме да убедим 8 деца, че на но-

вото място ще са по-добре, че условията са по-добри, че ще се чувстват по-добре, че Н е спокоен град (децата се местят от по-голям регионален център в малък град сателит). Те отидоха там и какво се случи ... това е много болезнено за мен и искам да ви разкажа за болката ... тези деца плачеха, за да се върнат и звъняха на директора на дома. Защо - училището беше против тях, учителите не искали да ги приемат, а две от тях, двама братя, започнаха да се бунтуват. От Н започнаха да ни се обаждат, че децата не ходят на училище, нарушават дисциплината, единият, извадил нож на другия, бият се вечер в ЦНСТ-то, а персоналът не може да се справи с тях. Обяснихме, че през първия месец се адаптират и е много трудно. Направихме някои общи срещи, обвиняваха ни всички - Регионалната дирекция за соци-

ално подпомагане, нашия отдел, представители на инспектората (на образованието), който ни обвини как можем да изпратим толкова лоши деца, как сме работили с тях до сега. Въпреки това тези деца никога не са имали подобно поведение, когато бяха в нашия дом. Какво се е случило след това, разбрах по-късно по време на среща с моя колега от Н - образували досъдебни производства срещу три деца, едното се върна при нас, но сега е в очакване на съдебен процес в окръжния съд, за да го изпратят в Образователен интернат, а другите две са ги изпратили в социално - педагогически интернат. Разбрах това неофициално. С една дума, те съсипаха нашите деца - това е най-лошата мярка за едно дете, ние в момента не им помагаме, а насочваме съдбата им в различна посока. Те са само 12-годишни.

Следващият случай е добра илюстрация как работи държавната йерархия в системата за закрила на детето, без да се вземат предвид интересите на децата и становището на социалните работници, пряко ангажирани с тях.

3.4. Практика

Нуждите от обучение на практикуващите са много разнообразни. Резултатите от упражнението за постигане на консенсус показват много различ-

ни потребности, без много припокриване между тях. Общите видове нужди за обучение на професионалистите могат да бъдат разделени в две основни групи – свързани с конкретните нужди на групите клиенти и такива свързани със социалната работа и организационната структура и среда (виж таблица 5):

Обяснението за това разнообразие на потребностите от обучение може да се търси не само

Таблица 5:

Свързани с конкретните нужди на групите клиенти	Свързани със социалната работа и организационната структура и среда
Техники за работа с агресивни клиенти	Етично поведение
Терапевтична дейност	Комуникация между институциите
Работа със семействата	Сертифициране на работата на социалния работник
Разрешаване на конфликти	Добри практики и обмяна на опит между институциите, работещи с малцинства
Работа с деца с аутизъм, хиперактивни или с други проблеми	Непрекъснато обучение, свързано с нивото на опит на социалния работник
Поддържащи и специализирани обучения	Поддържащи и специализирани обучения
Идентифициране нуждите на клиента не чрез проекция, а чрез рефлексия	Интерактивни и себerefлексивни групи в обученията за социални работници
Превенция на риска	Единни стандарти в обучението и оценяването
От детето като "случай" и досие, към работа реалното дете	Учебните програми за служителите в социалната сфера да бъдат единни за всички обучаващи институции

в разнообразието от клиенти и групи в риск, но също така и в посока на тяхната специфична работна ситуация. Интервюираните често "работят в режим на криза, трябва ежедневно да се справят с екстремни ситуации. Това отнема възможността да се мисли и да се учи от опита, защото това налага необходимостта от действия, а не от комуникация. Поради тази причина експертите често се чувстват безпомощни и изолирани и искат да научат конкретни механизми за справяне с кризисната ситуация".¹⁸

Следващата история е илюстрация на често срещаната липса на комуникация между институциите (споменото като потребност сред практикуващите):

В същото време, въздействието на съществуващите добри практики върху академичните учебни програми е под въпрос. Изглежда, че академичното, теоретично ориентирано образование създава затворена и самодостатъчна среда, която се съпротивлява на такова влияние.

„Опитахме настойчиво да работим с два университета, за да интегрират в учебния план, това което правим като практическа социална работа - това е невъзможно, по-скоро те се опитват да ви въвлекат в парадигмата на академизма, отколкото обратното“. (интервю, Управител на социални услуги)

Случай 2 "Парадоксът на нашата система":

Родители на дете в институция предлагат да си го вземат обратно и да го отглеждат в семейна среда. Съдът взема решението на първа инстанция да уважи молбата за извеждане от институцията и го настанява обратно в семейството. Въпреки това, Отдела за закрила на детето прави възражение, въз основа на доказателства или не - не знам, и в следващия момент съдът ревизира първото решение и отново настанява детето в институцията. Сега ние работим отново за реинтеграция. През ця-

лото това време работим със семейството, постигаме резултати, наблюдаваме напредъка на семейството, въпреки че живеят много скромно, в кирпичена къща, но ... къкри домашно приготвена храна, има условия, вярно, че не е на бяло спално бельо, но след 4 - 5 месеца тези хора се радват, че детето е в семейството и в някакъв момент, на шестия месец, съдът решава, че решението е погрешно и връща детето в институцията. През това време ние сме тук, ние работим със семейството насърчаваме ги и ги мотивираме, и в един момент те идват и вземат детето.

Кой мисли за психо-емоционалното състояние на детето, та нали детето е в центъра,!?

Това е проблем на институция, която не оценява правилно нуждите на детето. Ясно е за всички, че няма нищо по-добро за едно дете от семейната среда, каквото и да е тя. Ромите живеят в своята естествена среда, не трябва да искат от тях стая с детска площадка, баня, тоалетна (добре, някои от тях имат). Съдът не може в един момент да каже "връщаме го", а в Апелативния съд да се отменя първоначалното решение. За мен е налице разкъсване на веригата.

4. Умения, познания и интереси

4.1. Практики свързани със закрила на детето

Въпреки, че теоретичните модели на образование определят гледната точка на социалните работници и начина, по който те са склонни да работят с клиентите, по-значително въздействие върху тях има модела на работа на конкретната организация, особено когато тя е неправителствена организация. Основните, по-ясно разпознаваеми подходи в социалната работа са резилианс и психодинамичния подход.

"Резилианс" може да се разглежда като способността на даден индивид или социална система да се развиват и растат в много трудни условия. Такава способност предполага: превенция и защита, устойчивост; възстановяване и планиране в перспектива. Тя се изгражда чрез процес, който продължава цял живот, във взаимодействието между индивида / социалната система / и неговото обкръжение. Следователно, тази възможност може да се променя в зависимост от конкретните обстоятелства и в зависимост от етапите на живот. Тя никога не е абсолютна. Никога нищо не се печели изцяло, никога не се губи нищо изцяло: в това се състоят реализма и надеждата на резилианса. Друга особеност на резилианса е, че акцентът е поставен върху споделяната отговорност на всички заинтересовани страни. "Резилианс" е еkleктичен, мултидисциплинарен подход, който е подходящ за социална работа и е съсредоточен върху лицето и

18 "Deinstitutionalization and Aggression", Kalina Yordanova, forthcoming

ресурсите му и върху надеждата, която допринася за устойчивостта на хората. "

В същото време, интервюираните мениджъри на услуги посочват психодинамичния подход като лесно разпознаваем сред кандидатите (въпреки че не е толкова широко разпространен в директната работа).

„Психоанализата и психодинамичните теории, въпреки че са спорни, фокусират вниманието към клиента не само като "жертва" на структурните проблеми на обществото като властови отношения, безработицата, бедността и т.н., но и като човек, който има принос към своя собствен проблем, който е неосъзнат.“ (интервю, професор в университета).

Според интервюираните професионалисти, ежедневната практика на социалната работа е съвсем различна и далеч от теориите.

„Слизаш на тяхното ниво, говориш по техния собствен начин, за да те разбират“. (фокус-група, практикуващи)

За да се направи връзка между теорията и практиката, е необходимо процес на обучение и супервизия на социалните работници.

Във всяка социална услуга за закрила на детето и институция е налице първоначално обучение за новопостъпилите социални работници. В ОЗД обучението се осигурява от старшите, опитни работници. Продължаващото обучение (макар и задължително, съгласно методологията и стандартите) не е добре структурирано и не се провежда редовно в ОЗД, а по-скоро зависи от наличните ресурси - проекти, дейности на неправителствени организации на местно ниво. Например, през последната година, в средно голям ОЗД на регионално ниво се е провело обучение два пъти и в него са участвали само управителя и двама работници. Участниците имат задължение да разпространят знанията сред колегите. В общините, които управляват социалните услуги ситуацията е подобна. В големите неправителствени организации - доставчици на социални услуги, има много по-добре структурирани непрекъснати обучения, които следва да подобрят уменията и квалификацията на работниците. Например, такива програми са "Работа с родители,

проявили насилие над деца, настанени в приемни семейства", "Супервизия в социалната работа", "Системен подход и Резилианс в работата по консултиране и супервизия на приемните семейства", "Работа с деца в конфликт със закона", "Програми за ранна интервенция" и др.

4.2. Лични и организационни фактори

Имайки предвид, че социалната работа като професия не разполага с висок статус, заплащането не е достатъчно и възможностите за кариера не са блестящи, има три възможности за устойчиво ангажиране на социалните работници към професията.

- Първо, има група социални работници, чиято положителна мотивация за работа с деца е много силна. Благодарение на вътрешната мотивация, те продължават да работят, въпреки обстоятелствата. Тези хора са склонни да станат добри професионалисти. Услугите в общността са естественото място да израстване за тази група, въпреки че има много случаи на социалните работници в ОЗД, които също работят там от началото на създаването им.
- Второ, има друга група социални работници, които условно могат да бъдат наречени "прегорели". Започнали с положителна мотивация, надежди и обещания, под ежедневния стрес и натоварване те прегарят, загубват мотивация и желание за работа, въпреки че продължават да работят в резултат на рутинни и социално-икономически потребности. По-вероятно е да ги откриете в ОЗД.
- Трето, някои от социалните работници са неутрални или дори с отрицателно отношение към клиентите и същността на услугата и от самото начало целта на работата са парите. Това са хора, които живеят и работят в бедни райони, където безработицата е много висока. В повечето от случаите, те имитират мотивация ориентирана към клиента, което трудно се разпознава без по-близък контакт. Те могат да бъдат намерени навсякъде в системата за закрила на детето.

Супервизията, която различните работници в социални услуги получават не е редовна и не е достатъчна в повечето от случаите. Има няколко имена на супервизори, които се повтарят навсякъде, макар че е съмнително дали те могат да супервизират всяка услуга и дали имат нужната квалификация за това.

V. V. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

1. Изводи от изследването

Анализът на данните от изследването води до някои основни изводи за системата за закрила на детето:

1.1. Силни страни

Макар и сравнително млада, в България има изградена и функционираща система за закрила на детето - има 147 ОЗД и редица изградени резидентни услуги и услуги в общността. Неправителствените организации, ангажирани в закрилата на децата имат богат опит и са изградили добър капацитет. Процесът на деинституционализация на децата в риск, финансиран от структурните фондове на ЕС е в ход. "В годините след 2010 г., е постигнат значителен напредък в развитието на мрежа от социални услуги за подкрепа на деца и семейства, развитието на алтернативни грижи за семейството, много политики и програми за социално включване на уязвими общности и групи. Живота на много деца се е подобрил като са останали със семействата си благодарение на различните услуги за подкрепа и превенция на раздялата на семейството, а други са били прехвърлени от специализираните институции в приемна грижа или центрове от семеен тип." ¹⁹ Положително развитие е и постепенното разбиране и фокус върху проблемите и нуждите на детето като част от семейната система от отношения.

Налична е и образователна инфраструктура, предназначена да захранва системата със специалисти - в страната има 10 университета, 1 средно училище и 160 центрове за професионално обучение. Всяка година, около 800-900 дипломирани (бакалаври и магистри) завършват специалности Социална работа и социална педагогика.

1.2. Слабости

Въпреки това, съществуват няколко въпроса, свързани с развитието.

- Действащите университетски учебни програми в България са организирани "по подразбиране"

или адаптирани от водещите теоретични школи в социалната работа в целия свят. Следователно, обучението по социална работа в университетите не е нито извлечено от практиката, нито адаптирано към спецификата на текущата работа на социалните работници и следователно към нуждите на системата за закрила на детето. По-точно, подготовка на студентите не е подходящо за наличните социални услуги, тъй като тя не включва специализация и най-вече конкретна практическа подготовка на бъдещите социални работници. Специализацията стига до разделението на "работа с деца" и "работа със семейства" в горните курсове, но студентите остават неподготвени да работят с реални случаи на деца в риск, не са адекватно подготвени да правят оценка, да подготвят документация и да общуват с институциите, имащи отношение към сферата. Теорията и академизма преобладават и интегрирането на добрите практики в учебните програми е под въпрос (няколкото положителни примера само затвърждават правилото). В резултат на това, завършилите придобиват само основни знания и много от тях не влизат да практикуват в системата за закрила.

- Изградената система за закрила на детето страда не само от по-горе споменатото разминаване, но и от недостига на ресурси и недостатъци, характерни за ранните фази на развитие. Институциите, създадени, за да бъдат в основата на закрилата на децата в страната - ОЗД, страдат от постоянен порочен кръг от проблеми: ниско заплащане - нисък социален статус - много отговорности и натовареност, което води до ниска мотивация и текучество на персонала, което намалява качеството и ефективността на услугите предоставяни от отделите и подхранва следващия цикъл на порочния кръг. Опитът да се реши проблема с набирането на 400 социални работници в рамките на проект за повишаване на административния капацитет в дирекциите за социално подпомагане не помага много, тъй като наетите хора, не са опитни, не участват в реалната работа по случай и тъй като са наети на временни договори, не са достатъчно мотивирани.

¹⁹ http://www.unicef.bg/assets/PDFs/De_I_Review_Report_EN_small_size.pdf - Introduction

- Решенията взимани за политиката за закрила на детето на национално ниво, често не са основани на данни и доказателства. Те се вземат централизирано, без обратна връзка от местните служби и не се взема под внимание становището на социалните работници на терен.
- Често срещано явление е решенията на социалните работници от местните служби в общността да бъдат спирани от ДСП и съда (което е видно от Случай 2). Комуникацията и координацията между съда, образованието, здравеопазването и социалните служби все още е далеч от синергията.
- Има доказателства, че лицензираните центрове за професионално обучение, не работят в пълен капацитет за осигуряване на професионално обучение на социални работници и свързаните с тях професии.
- Продължаващото обучение на практикуващите, работещи в услугите също е проблематично. Няма обща структура на наличните обучения, те не са свързани с професионалните стандарти и нивото на опит на социалните работници. Доколкото продължаващите обучения съществуват, те зависят от:
 - Нуждите и разбирането за качество на конкретните доставчици
 - Вътрешната система за обучение (от старшите към младшите работници) и как е организирана
 - Финансовите ресурси

2. Ограничения

Сложността и широкият обхват на целевите групи, участващи в изследването беше предизвикателство за процеса на събиране на данни и всеобхватността на анализа. За да се преодолее това предизвикателство, изследователският екип в България се опита да включи в процеса на събиране на данни представители на региони с различен социално-икономически и етнически профил, големи университети с набор от традиции и научни парадигми, многообразие от социални услуги, институции и доставчици. Анкетиранията лица бяха подбрани с профил и професионални роли, които

помагат да се получи общ преглед на системите за образование и закрила на детето, а не само отделни части от тях. Предприети са посещения в три области (Благоевград, Враца и Сливен), за да се гарантира, че в изследването ще бъдат включени перспективите на преподаватели и студенти, мениджъри и служители на социалните услуги, управлявани от общини и неправителствени организации.

3. Препоръки

Висшето образование по социална работа трябва да се промени коренно - от теоретични и академични знания то трябва да бъде насочено главно към придобиване на практически умения. Вместо спорадични опити за интегриране на практиката в учебните програми, което не е успешно, трябва да се осигурят практически занимания на място, директна социална работа - в услуги в общността, ОЗД и институции.

Затворените или несъществуващи канали за обратна връзка от практиката към националната политика и вземане на стратегически решения трябва да бъдат отворени, за да се избегне примери, описани в Случай 1 в доклада.

Комуникацията и еднородността на решенията на различните институции, ангажирани в закрилата на детето трябва да бъдат подобро значително в посока най-добрия интерес на детето.

Разработване на ефективна програма за обучение за изграждане на капацитет и практически умения за социалните работници, базирани на реални потребности. Те трябва да отразяват голямото разнообразие от услуги и целеви групи, като се вземе предвид нивото на опит и умения на социалните работници. В рамките на услугите е осигурен интернет достъп и има възможности за организиране на дистанционни обучения, без да се пренебрегват вариантите за жива обратна връзка и споделяне и обсъждане на случаи.

VI. РЕФЕРЕНЦИИ

1. Преглед на документи

Заглавие	Автор (индивид или организация)	Дата на публикуване	Описание на документа (напр., програма, изследване, политика, практика, ръководство, друго)	Предназначен за (напр., професионалисти, парапрофесионалисти, служители по закрита на местно ниво, учители, политици и т.н.)
Закон за закрита на детето: http://sacp.government.bg/normativna-uredba/zakoni/zakrila-deteto/	Парламент на Република България	2001	Политически документ	Широка общественост
Закон за професионална образование и обучение: http://lex.bg/laws/ldoc/2134673921	Парламент на Република България	1999	Политически документ	Широка общественост
Закон за висшето образование: http://lex.bg/laws/ldoc/2133647361	Парламент на Република България	1995	Политически документ	Широка общественост
Закон за социално подпомагане: http://lex.bg/laws/ldoc/-13038592	Парламент на Република България	1998	Политически документ	Широка общественост
Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане: http://lex.bg/laws/ldoc/-13038592	Министерски съвет на Република България	1998	Политически документ	Широка общественост
Методически насоки за условията и реда за предоставяне на социалната услуга "Център за социална рехабилитация и интеграция: http://www.asp.government.bg/ASP_Client/ClientServlet?cmd=add_content&lng=1&sectid=13&s1=18&selid=18	Агенция за социално подпомагане	2013	Политически документ	Професионалисти
Подготовка на социалните педагози - компетенции, стандарти, перспективи: http://www.sapibg.org/publications/articles/1425-podgotovka-na-socialnite-pedagozi-kompetencii-standarti-perspektivi	Доц. Д- Проф Нели Петрова - Димитрова	2011	Изследване	Професионалисти
Социална работа по случай - преразглеждане на традиционните разбираня от съвременна приложна гледна точка: http://www.swjournal-bg.com/article.php?id=14	Доц. Д-р Проф. Гинка Механджийска	Публикувано: 29.11.2013	Научна статия	Изследователи, професионалисти по социална работа

	Географски район	Основни изводи (вкл. препоръки направени в документа)	Въздействие за подобряване на системите за закрила/социални услуги	Силни страни и пропуски в документите	Други въпроси или коментари за документа
	България	Регламентира системата за закрила на детето, органи, функции	Регулатор	-	-
	България	Регламентира системата на професионалното обучение и образование	Регулатор		
	България	Регламентира системата за висше	Регулатор		
	България	Регламентира системата за социално подпомагане	Регулатор		
	България	Регламентира системата за социално подпомагане	Регулатор		
	България	Дава методически насоки за организацията и функционирането на социална услуга "Център за социална рехабилитация и интеграция"	Методическо ръководство		
	България София	Профил на компетентността на социални работници и възпитатели	Анализ на подготовката на социалните работници	-	-
	България; София	Преглед на традиционното разбиране за спецификата и характеристиките на метода на работа по случай и някои критични въпроси на съвременната социална работа	Социалната работа по случай се коментира в контекста на взаимодействията на микро- и макро ниво, практиката за управление на случай, субкултурата на бедността, важността на ресурсите, необходимостта от развитие на личността и поведението, значението на отношенията в процеса на подпомагане		

Заглавие	Автор (индивид или организация)	Дата на публикуване	Описание на документа (напр., програма, изследване, политика, практика, ръководство, друго)	Предназначен за (напр., професионалисти, парапрофесионалисти, служители по закрила на местно ниво, учители, политици и т.н.)
Психоаналитично подход към консултантската практика: http://www.swjournal-bg.com/article.php?id=27	Доц. Д-р Проф. Моника Богданова	Публикувано: 09.05.2014	Научна статия	Изследователи, професионалисти по социална работа
Наредба за критериите и стандартите за социални услуги за деца: http://sacp.government.bg/normativna-uredba/podzakonovi/kriterii-standarti-soc-uslugi/	-	21.11.2003	Политически документ	Широка общественост
Социална педагогика или Педагогика на социалната работа	Доц. Д- Проф Нели Петрова - Димитрова	2014	Изследване	Специалисти по социална работа, изследователи, педагози, политици, широката общественост
Дейности на социалния работник в отделите за закрила на детето: http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/6.2/6.2-25.pdf	Багряна Илиева	2012	Изследване	Изследователи, специалисти по социална работа
Процесът на деинституционализация: Случаят България: http://knowhowcentre.nbu.bg/language/bg/uploads/files/projects_1/project_s_260cdc2ef80d7debb825e06bf91dс31.pdf	Екип от изследователи на ноу-хау център на Нов български университет	2013	Изследване	Изследователи, специалисти по социална работа, политици
Сайт на Педагогически факултет, Софийски университет: https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_education/degree_programmes/bachelor_s_degree_programmes/faculty_of_education/social_work	-	Публикувано: 09.25.2007 Последна преработка: 01.21.2010	Програма	Професионалисти
Сайт на Факултет по начална и предучилищна педагогика на СУ: https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_preschool_and_primary_school_education/history	-	Публикувано: 09.25.2007 Последна промяна: 11.26.2014	Програма	Професионалисти
Сайт на Факултета по социални грижи и спорт, Югозападен университет: http://www.swu.bg/academic-activities/academic-programmes/bachelor-programmes/social-work/social-work.aspx?lang=en	-	Публикувано: 06.17.2013	Програма	Професионалисти

Географски район	Основни изводи (вкл. препоръки направени в документа)	Въздействие за подобряване на системите за закрила/социални услуги	Силни страни и пропуски в документите	Други въпроси или коментари за документа
Българи; София	Статията разглежда характеристиките на консултантската практика през психоаналитичния подход, застъпва необходимостта от цялостно и съвместно обучение на екипа, което води до общо разбиране за менталното и страданието	Описани са основните параметри за провеждане на интервю за първична диагностика		
България	Регламентира предоставянето на социални услуги за деца	-	-	-
България, София	Изяснява отношенията между социална педагогика и социална работа			
България, Русе	Основните дейности на социалните работници в закрила на детето	Оптимизация на социалната работа в ОЗД		
България, София	Описва процеса на деинституционализация в България	Подчертава необходимостта от децентрализация и включване на местните участници в процеса		
България, София	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование	-	-
България, София	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование	-	-
България, Благоевград	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование	-	-

Заглавие	Автор (индивид или организация)	Дата на публикуване	Описание на документа (напр., програма, изследване, политика, практика, ръководство, друго)	Предназначен за (напр., професионалисти, парапрофесионалисти, служители по закрила на местно ниво, обучители, политици и т.н.)
Сайт на Педагогически факултет, Югозападен университет: http://www.swu.bg/academic-activities/academic-programmes/bachelor-programmes/pedagogy/social-pedagogy.aspx?lang=en	-	Публикувано: 11.26.2013	Програма	Професионалисти
Сайт на бакалавърски програми на Нов български университет: Bachelor Programs , http://ecatalog.nbu.bg/default.asp?V_Year=2013&PageShow=programpresent&P_Menu=generalinfo&Fac_ID=3&M_PHD=&P_ID=2333&TabIndex=1	-	Публикувано: 2006	Програма	Професионалисти
Сайт на магистърски програми на Нов български университет: Master Programs , http://ecatalog.nbu.bg/default.asp?V_Year=2013&PageShow=programpresent&P_Menu=generalinfo&Fac_ID=4&M_PHD=&P_ID=2457&TabIndex=1	-	Публикувано: 2012	Програма	Професионалисти
Сайт на Педагогически факултет, Пловдивски университет: https://uni-plovdiv.bg/pages/index/39/	-	Публикувано: 2011	Програма	Професионалисти
Сайт на Факултет по педагогика, Тракийски университет: http://www.uni-sz.bg/engl/content/departments	-	Публикувано: 2012	Програма	Професионалисти
Сайт на Факултет по педагогика, Великотърновския университет: http://www.uni-vt.bg/2/specinfo.aspx?spec=000035		Последна промяна: 2014	Програма	Професионалисти
Сайт на Стопански факултет, ВТУ: http://www.uni-vt.bg/2/specinfo.aspx?spec=000072		Последна промяна: 2014	Програма	Професионалисти
Сайт на Бургаски свободен университет: http://www.bfu.bg/en/bachelor-programmes/faculty-of-humanities/social-work-and-counselling ; http://www.bfu.bg/en/master-programmes/faculty-of-humanities/masters-degree-in-social-counselling-and-psychology			Програма	Професионалисти
Сайт на Шуменския университет: http://shu.bg/structure/pf/degrees-programmes?language=en		Публикувано: 2012	Програма	Професионалисти
Сайт на Русенския университет: http://www.uni-ruse.bg/en/departments/PHSAD/history		Последна промяна: 2014	Програма	Професионалисти

Географски район	Основни изводи (вкл. препоръки направени в документа)	Въздействие за подобряване на системите за закрила/социални услуги	Силни страни и пропуски в документите	Други въпроси или коментари за документа
България, Благоевград	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		-
България, София	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, София	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Пловдив	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Стара Загора	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Велико Търново	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Велико Търново	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Бургас	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Шумен	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		
България, Русе	История и структура на образователната програма	Дава високо равнище на образование		

VII. ПРИЛОЖЕНИЯ

1. Информирано съгласие

Въведение и предназначение на изследването

Моето име е [име]. Аз работя от името на Портала за закрила на детето (www.childhub.org), международна регионална инициатива за подпомагане на специалисти по закрила на детето в Югоизточна Европа. Аз съм част от екип, който следва да очертае нуждата на работещите в социални услуги в осемте страни в Югоизточна Европа: Албания, Босна в Херцеговина, България, Хърватия, Косово, Молдова, Румъния и Сърбия. Изследването е подкрепено от ЕС, Фондация Оук и Австрийската агенция за сътрудничество и развитие. Изследването ще ни предостави ценна информация и общ преглед на професионалните практики за закрила на детето в общността на нивото на региона, както и уменията, знанията и интересите на работещите в социални услуги, за да укрепи капацитета за закрила на детето и да подобри цялостните механизми за закрила на детето.

Материални ползи

Резултатите от изследването директно ще информират цялостната стратегия на Портала за закрила на детето, за да подпомага укрепването на системите за закрила на детето в региона. Няма преки материални облаги за лицата, участващи в изследването.

Видове въпроси

Аз ще ви задавам въпроси за практики за закрила на детето в България, специално насочени към начина, по който се практикува закрилата на детето как се провеждат първоначалните обучения и как продължава ученето, докато се практикува.

Пропускане на въпроси или приключване на участието

Можете да решите да не участвате в интервюто, или можете да ми кажете, че не искате да отговорите на конкретен въпрос, и аз ще пропуснете въпроса. Не е необходимо да се отговори на всички въпроси, които ви карат да се чувствате неудобно. Ако искате, можете да се сложите край на интервюто по всяко време и това няма да се отрази на връзката ви с Портала за закрила на детето или спонсорите на проекта.

Поверителност

Всички ваши отговори ще се съхраняват поверително и единствените хора, които ще имат достъп до тази информация, са изследователите. Когато пишем резултатите от изследването, няма да свързваме името ви с това, което казвате.

Контакти

Ако имате някакви въпроси относно изследването, или ако възникнат проблеми, можете да се свържете с нас: *[моля въведете име за контакт и телефон, електронна поща]*

Желаете ли да участвате в изследването?

Да / Не

Ако не, обяснете защо: _____

Ако отговорът е да, интервюиращият трябва да подпише по-долу и продължи с интервюто.

Потвърждавам, че съм предоставил горната информация на участника и той/тя се съгласи да участва.

Подпис на изследователя: _____

Дата: _____

2. Полу-структурирано интервю

Информирано съгласие

Прегледайте формата за информирано съгласие, след това продължете с интервюто.

Въведение

Благодаря ви, че се съгласихте да участвате в това изследване. Бих искал да чуя мнението ви за нивото на работната сила на социалната услуга и как тя се отнася до закрилата на децата в България.

Демография

Прегледайте демографските въпроси, след което продължете.

Общи

Какво означава за широката общественост в България социалната работа? Какво означава за гражданското общество в България социална работа? Какво мислят бенефициенти за социална работа в България?

Разкажете ми за вашето разбиране за закрила на детето в България.

Кой предоставя закрила на детето в България?

- Какви са официалните имена и ролята на различните видове практикуващи закрила на детето (например работници в социални услуги, социални работници, парапрофесионалисти, общински работници и т.н.)?
- В какви агенции работят те (например НПО, правителствени агенции и т.н.)?
- В кои области / региони на България работят те (напр. дали някои области, обслужват по-добре от други)?

Учебни програми

Как бяхте обучени (формално или неформално) в защита на децата?

- Какъв вид обучение получават социалните работници, преди да започнат професионална работа (например, дипломна програма, ака-

демична подготовка, обучение и т.н.)? Моля, опишете тези програми (например, който осигурява програмата за обучение, и степени, продължителност и т.н.). Кои са силните страни и предизвикателствата на тези програми за обучение?

- В какъв вид обучение на работното място и / или продължаване на образованието участвате? Моля, опишете тези програми (например, кой ги осигурява, програмата за обучение, степени, продължителност и т.н.). Кои са силните страни и предизвикателствата на тези програми за обучение?

Изследвания

Смятате ли, че основни познания по изследователски методи (например, базови проучвания, оценка на програма) са важни за практикуващите закрила на детето в България?

- Ако да, чувствате ли че имате основни познания по изследователски методи, за да провеждате собствени изследвания по въпроси и програми за закрила на детето? Моля обяснете.

Научни изследвания и други научни публикации по въпросите за закрила на детето бяха ли интегрирани в някои от обученията ви?

- Ако отговорът е да, моля обяснете как.
- Ако не, моля обяснете защо не.

Политика

Бяха политиките и законодателството за защита на децата, включени в обучението ви?

- Ако отговорът е да, моля опишете как сте научили за тези политики и законодателство за закрила на детето.

Какви видове политики / законодателство бяха включени в програмите ви за обучение?

Чувствате ли се подготвен както преди да започнете работата, така и чрез продължаващо образование да влияете и взимате отношения е по въпроси свързани с политиката по закрила / законодателството?

- Ако отговорът е да, моля дайте пример за това.

Вашето обучение /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование/ подготви ли ви да прилагате политиката по закрила / законодателството?

- Ако отговорът е да, моля дайте пример за това.

Практика

Какви видове умения и компетентности за основни практики за закрила на детето сте научили по време на вашата подготовка /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование/ .

Практикувахте ли закрила на детето, чрез стажове или практики интегрирани в обучението ви /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование/

- Ако отговорът е да, моля опишете къде се проведеха тези дейности (например, в България) и как тези дейности бяха структурирани.

Обяснете как е вашето обучение е или не е от значение и / или приложимо към ежедневната ви работа по закрила на децата в България.

Възнамерявате ли да актуализирате вашите умения чрез обучение по време на работа или продължаващо обучение?

- Ако отговорът е да, моля обяснете как ще направите това.
- Ако не, защо?

Заклучение

Има ли нещо, което бихте искали да добавите?

Имате ли някакви въпроси към мен?

3. Интервю за фокус- група

Информирано съгласие

Прегледайте формата за информирано съгласие, след това продължете с интервюто.

Въведение

Благодаря ви, че се съгласихте да участвате в това изследване. Бих искал да чуя мнението ви за нивото на работната сила на социалната услуга и как тя се отнася до закрилата на децата в България.

Демография

Прегледайте демографските въпроси, след което продължете.

Общи

Какво означава за широката общественост в България социалната работа? Какво означава за гражданското общество в България социална работа? Какво мислят бенефициенти за социална работа в България?

Разкажете ми за вашето разбиране за закрила на детето в България.

Кой предоставя закрила на детето в България?

- Какви са официалните имена и ролята на различните видове практикуващи закрила на детето (например работници в социални услуги, социални работници, парапрофесионалисти, общински работници и т.н.)?
- В какви агенции работят те (например НПО, правителствени агенции и т.н.)?
- В кои области / региони на България работят те (напр. дали някои области, обслужват по-добре от други)?
- С какви други агенции и партньори работите ежедневно? Какво въздействие има това върху ефективността на работат

Учебни програми

Как бяхте обучени (формално или неформално) в защита на децата?

- Какъв вид обучение получават социалните работници, преди да започнат професионална работа (например, дипломна програма, академична подготовка, обучение и т.н.)? Моля, опишете тези програми (например, който осигурява програмата за обучение, степени, продължителност и т.н.). Кои са силните страни и

предизвикателствата на тези програми за обучение?

- В какъв вид обучение на работното място и / или продължаване на образованието участвате? Моля, опишете тези програми (например, кой ги осигурява, програмата за обучение, степени, продължителност и т.н.). Кои са силните страни и предизвикателствата на тези програми за обучение?

Изследвания

Смятате ли, че основни познания по изследователски методи (например, базови проучвания, оценка на програма) са важни за практикуващите закрила на детето в България?

- Ако да, чувствате ли че имате основни познания по изследователски методи, за да провеждате собствени изследвания по въпроси и програми за закрила на детето? Моля обяснете.

Научни изследвания и други научни публикации по въпросите за закрила на детето бяха ли интегрирани в някои от обученията ви?

- Моля, обяснете

Политика

Бяха политиките и законодателството за защита на децата, включени в обучението ви?

- Ако отговорът е да, моля опишете как сте научили за тези политики и законодателство за закрила на детето.

Какви видове политики / законодателство бяха включени в програмите ви за обучение?

Чувствате ли се подготвен както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование да влияете и взимате отношение по въпроси свързани с политиката по закрила / законодателството?

- Ако отговорът е да, моля дайте пример за това.

Вашето обучение /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование/ подготви ли ви да прилагате политиката по закрила / законодателството?

- Ако отговорът е да, моля дайте пример за това.

Практика

Провеждане на упражнение за постигане на консенсус

Какви видове умения и компетентности за основни практики за закрила на детето сте научили по време на вашата подготовка /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование .

Практикувахте ли закрила на детето, чрез стажове или практики интегрирани в обучението ви /както преди да започванете работа, така и чрез продължаващо образование/

- Ако отговорът е да, моля опишете къде се проведеха тези дейности (например, в България) и как тези дейности бяха структурирани.

Обяснете как е вашето обучение е или не е от значение и / или приложимо към ежедневната ви работа по закрила на децата в България.

Моля, опишете какъв вид супервизия получавате на текущата ви позиция.

- Смятате ли, че тази супервизия е достатъчна, за да бъдете ефективен работник?

Възнамерявате ли да актуализирате вашите умения чрез обучение по време на работа или продължаващо обучение?

- Ако отговорът е да, моля обяснете как ще направите това.
- Ако не, защо?

ИТ умения

Имате ли достъп до интернет по време на работа и / или у дома?

- Ако да, да използвате ли стационарен компютър / лаптоп или смартфон / таблет? Колко често и за какви цели използвате интернет?

Използвате ли онлайн технологии за обучение?

- Ако да, какво ви мотивира да го правите? Пред какви предизвикателства сте изправени?
- Ако не, защо не? Какво ви е нужно, за да използвате онлайн технологиите за обучение?

Ако искате да се ангажирате с възможности за учене онлайн, по какви критерии ще направите избор?

Бихте ли предпочели структуриран онлайн обучение, където да можете да си взаимодействате с обучителите и / или да бъдете включени в редовни онлайн уебинари или самостоятелно онлайн обучение, в което участвате, когато имате време?

Бихте ли били склонни да платите малка такса за онлайн обучение?

- Ако да, колко?

Заключение

Има ли нещо, което бихте искали да добавите?

Имате ли някакви въпроси към мен?

4. Упражнение за постигане на консенсус

Помолете участниците да изброят потенциалните отговори на следния въпрос: Какви са уменията, знанието и нуждите от обучение на работещите в социални услуги в България?

Като използвате отговорите, насочвайте групата да ги прегледа, прецизира и подреди в групи. Using these answers, guide the group in eliciting, refining, reviewing, and confirming the answers into piles. Повторете процеса на прецизиране, сортиране и договаряне, докато се постигне консенсус сред членовете на групата.

Използвайте формата, за да запишете отговорите.

Идентифицирани ключови умения, знания и нужди от обучение

Свободен ред:

Подреждане:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

5. Аудио записи - връзки

6. Всяка друга свързана информация

6.1. Пример за длъжностна характеристика на социален работник в Център за социална рехабилитация и интеграция

Фондация „Подкрепа за реализация“ Видин

ДЛЪЖНОСТНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1. Длъжност	СОЦИАЛЕН РАБОТНИК
2. Място на работа	Център за социална рехабилитация и интеграция
3. Шифър по НКПД	26356003

4. Основна цел на длъжността:

Създаване на възможности за пълноценно прекарване на свободното време, чрез участие в дейности, които помагат за реализация на потребностите от развлечение, изява, развиване на собствения потенциал, повишаване на самочувствието, изграждане и подобряване на социалните взаимоотношения, и водят до психическо и физическо здраве.

5. Изисквания за заемане на длъжността

Образование: Висше – бакалавър, магистър

Специалност: Социални дейности

Друга квалификация: работа с компютър

Професионален опит: над 1 година трудов стаж по специалността; при липса на такъв – трудов договор със срок на изпитание

6. Умения и компетентност

Изпълняващият длъжността трябва **да притежава:**

- толерантност
- отговорност
- комуникативност
- инициативност, действеност
- способност за взимане на решения
- целеполагане
- прогнозиране и планиране
- организиране
- аналитичност
- обективност
- решителност
- убедителност
- гъвкавост, адаптивност
- ефективност
- търпение
- уравновесеност
- умения за работа с деца и лица с увреждания;
- умения за индивидуална работа и работа в екип;
- технически умения за работа с документи и с офис техника.

Изпълняващият длъжността трябва **да знае:**

- Методика за организиране на работа в ЦСРИ, Методика на социалните услуги за хора с физически увреждания, Наредба за критериите и стандартите за социални услуги за деца, ЗИХУ и Правилника за прилагането му, Закона за социално подпомагане и Правилника за приложението му, Закона за закрила на детето, Закона за защита от дискриминация, Етичния кодекс на работещите с деца;
- Правилата за здравословни и безопасни условия на труд;
- Вътрешните правила, процедури и инструкции на ЦСРИ.

7. Основни задължения

- Изпълнява указанията на Ръководителя на ЦСРИ;
- Спазва стриктно графика за работното време и всички вътрешни правила и процедури на Центъра;
- Координира дейността на екипа;
- Оказва помощ и подкрепа като спазва нормативните документи, касаещи дейността;
- Извършва задължително организаторска и методическа работа в рамките на законоустановеното работно време съгласно КТ и нормативните документи за дейността на социалните работници;
- Участва във всички дейности във връзка с цялостното обгрижване на клиентите;
- Проучва индивидуалните особености и потребности на клиентите и техните семейства и вписва информация в индивидуалните карти;
- Извършва, катотекира и създава контакти с клиентите;
- Осъществява работа на терен – откриване на случаи, установяване на първоначален контакт, поддържане на връзка, информироване, ориентиране, посредничество;
- Насочва и/или придружава клиенти до други социални и/или здравни институции и организации в общината;
- Осигурява консултации и подкрепа на родителите и работи със семействата на клиентите;
- Води задължителната документация и отчетност съгласно нормативните изисквания и Правилника за вътрешния ред;
- Организира екипни срещи;
- Съдейства на компетентните органи при извършване на проверки от съответните институции и дирекции;
- Участва в обсъждането и планирането на дейности и мероприятия в ЦСРИ;
- Поддържа постоянни контакти и работи съвместно с ОЗД, ДСП, РПУ и др.
- Осъществява връзки с други НПО, институции, държавни и общински служители;
- Системно се самообразова и повишава квалификацията си;
- Изпълнява и други конкретно възложени задачи.

8. Възлагане и планиране на работата

- Задачите му се възлагат от Ръководителя на ЦСРИ;
- Изготвя годишен план, оценки, индивидуални планове и отчетни документи, поддържа регистри, списъци, досиета, съобразно Методиката за дейността на ЦСРИ, като има свобода да проявява инициативност и съгласува работата си с други специалисти в и извън Центъра

9. Основни отговорности

- Носи отговорност за резултата от взетите от него решения във връзка с извършваната дейност, за законосъобразността и целесъобразността на решенията при осъществяване на възложената му работа;
- Отговаря за високото качество на предоставяната от него услуга;
- Грижи се за собственото си здраве и за здравето на другите лица, пряко засегнати от неговата дейност;
- Спазва правилата за използване на техническите средства и материалната база;
- При възникнала ситуация незабавно информира работодателя или друго длъжностно лице;
- Съхранява и опазва материално-техническата база;
- Носи отговорност за опазване доброто име на организацията.

10. Организационни връзки и взаимоотношения

- Соц. работник е пряко подчинен на Ръководителя на ЦСРИ;
- При изпълнение на задълженията се осъществяват организационни връзки и взаимоотношения с всички членове на екипа на ЦСРИ, с цел оптимизиране на дейността за изпълнение на целите;
- Има преки взаимоотношения с клиентите на ЦСРИ и техните близки

Настоящата длъжностна характеристика може да бъде изменена и допълвана от работодателя при промяна на изискванията и задълженията, произтичащи от нормативни или структурни промени.

Получих длъжностната характеристика

